

7. **Малинаускас Р. К.** Мотивация студентов разных периодов обучения // СОЦИС. – 2002. – № 5. – С. 134–138.

8. **Ягупов В. В.** Мотивація учіння студентів з особливими потребами // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб наук. пр. – К., 2004.

Надійшла до редколегії 15.04.08

УДК 811.147

В. М. Шовковий

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ З ДАВНЬОЕЛЛІНІСТИКИ

Охарактеризовано основні форми організації навчання давньоелліністичних дисциплін: лекцію, практичне, семінарське заняття, самостійну роботу, навчальні консультації та індивідуальні завдання; розроблено структуру основних форм організації навчання давньоелліністичних дисциплін.

Процес підготовки майбутніх фахівців з давньоелліністики вимагає пошуку підходів, методів, принципів, прийомів та засобів навчання. Найважливішим у розробці операційного компоненту методичної системи навчання дисциплін з давньоелліністики є визначення підходу як концептуальної позиції, яка є вирішальною у розгляді і визначенні інших підпорядкованих концептуальних положень, підхід означає стратегію навчання [10, с. 38]. У процесі тривалого пошуку не вдалося знайти таких теоретичних праць з методики викладання класичних мов, які б визначали підхід до навчання давньогрецької мови [5; 7; 8; 12]. У результаті аналізу професіограми майбутніх давньоелліністів, яка включає читачку, мовну, перекладацьку та соціокультурну компетенції, ми дійшли висновку про потребу застосування герменевтичного підходу до навчання майбутніх фахівців з давньоелліністики, і це поставило перед нами завдання визначення форм організації та засобів навчання як невід'ємної складової здійснення навчання з позицій окресленого підходу, що й зумовлює *актуальність* публікації.

Мета статті – визначити форми організації та засоби навчання давньогрецької мови з позицій герменевтичного підходу. Досягненню поставленої мети сприятиме вирішення таких завдань:

- визначити та охарактеризувати основні форми організації навчання давньоелліністичних дисциплін з позицій герменевтичного підходу;
- розробити структуру основних форм організації навчання давньоелліністичних дисциплін (лекції, практичного та семінарського занять).

Питання форм організації навчання до цього часу не було предметом теоретичних досліджень. До цього часу немає елементарно простих, але вкрай важливих речей – структури лекцій, практичних, семінарських занять з дисциплін класичної філології. Це значно ускладнює навчальний процес, створює велетенські труднощі для молодих викладачів, які змушені до методики організації занять приходити емпіричним шляхом, що затягується в часі і призводить до великої кількості невинуватених помилок. Тому перед нами постає завдання зробити спробу виробити структури основних форм організації навчання – лекції, практичного та семінарського занять, спираючись на сучасні досягнення в дидактиці, психології та методиці навчання іноземних мов.

Серед основних форм організації навчання фахівців з давньоелліністики потрібно виділити лекції, семінарські заняття, практичні заняття, навчальні консультації, індивідуальні завдання, самостійну роботу.

* © Шовковий В. М., 2008

Лекція як форма організації навчання застосовується у процесі вивчення дисциплін лінгвістичного циклу (історії давньогрецької мови, давньогрецької діалектології) та історико-культурологічного (давньогрецького мистецтва, історії Греції, давньогрецької культури) і передбачає постановку та вирішення освітніх, розвиваючих та виховних цілей. Найбільш широке застосування матимуть тематичні лекції на всіх етапах навчання давньоелліністів. Не менш актуальними будуть лекції-візуалізації під час викладання дисциплін історико-культурологічного циклу. Проаналізувавши сучасні дидактичні теорії лекції як форми організації навчання [1–4; 6; 13; 14], ми дійшли висновку про можливість використання загальноприйнятої структури тематичної лекції й у процесі викладання давньоелліністичних дисциплін, яка має таку мікро- та макроструктуру.

I. Вступна частина.

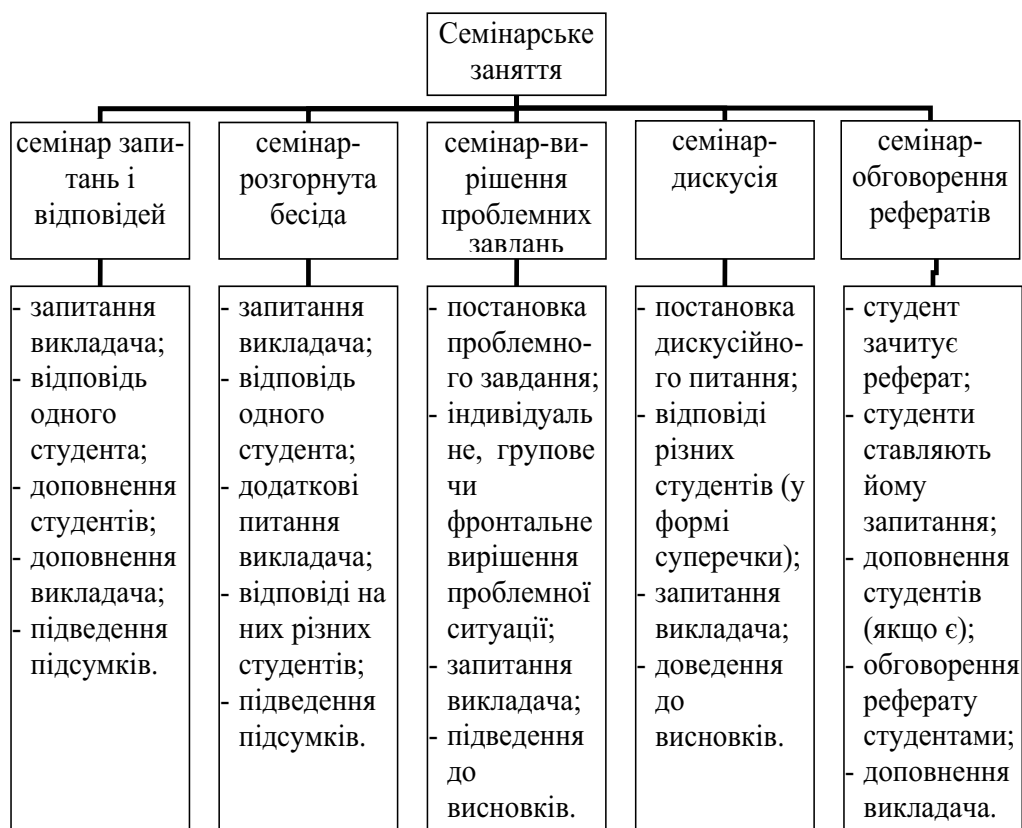
1. Організаційний момент.
2. Оголошення теми та завдань лекції.
3. Оголошення плану лекції та списку рекомендованої літератури.
4. Мотивація навчальної діяльності (вказати значення лекції в системі професійної підготовки студентів).
5. Актуалізація опорних знань студентів.

II. Основна частина.

1. Виклад навчального матеріалу.

III. Заключна частина.

1. Узагальнення навчального матеріалу.
2. Підведення підсумків лекції.
3. Вказівки щодо самостійної роботи.
4. Методичні рекомендації.
5. Відповіді на питання студентів.

Семінарські заняття проводяться з теоретичних дисциплін підготовки давньоелліністів, вимагають науково-теоретичного узагальнення літературних джерел і допомагають студентам глибше засвоїти теоретичний матеріал, набуті навичок творчої роботи з першоджерелами. Семінарські заняття, крім того, що вони сприяють формуванню, закріпленню, корекції, систематизації та узагальненню знань студентів, і оскільки проводяться переважно у формі бесіди, слугують незамінною формою організації герменевтизації навчального матеріалу. Здійснення навчального процесу у контексті герменевтичного підходу викликає потребу у використанні таких видів семінарських занять: семінару запитань і відповідей, семінару-розгорнутої бесіди, семінару-дискусії, семінару-обговорення рефератів студентів, семінару-вирішення проблемних завдань. Семінарське заняття дає можливість здійснювати герменевтизацію лінгвістичного та екстралінгвістичного матеріалу, а також контролювати і вчасно коригувати правильність розуміння інформації. Проаналізувавши сучасні дидактичні теорії семінарського заняття як форми організації навчання [1; 2; 6; 9; 13; 14], ми дійшли висновку про можливість використання загальноприйнятої структури семінарського заняття й у процесі викладання давньоелліністичних дисциплін, яка має таку мікро- та макроструктуру.

I. Вступна частина.

1. Організаційний момент.
2. Оголошення теми та завдань семінарського заняття.
3. Оголошення плану роботи на семінарському занятті. Інструктаж семінару.
4. Мотивація навчальної діяльності (вказати значення семінарського заняття в системі професійної підготовки студентів).

II. Основна частина.

1. Розгляд теоретичних питань семінарського заняття:
2. Контроль знань та вмінь студентів.

III. Заключна частина.

1. Підведення підсумків семінарського заняття, узагальнення навчального матеріалу.

Практичне заняття є однією із найголовніших форм організації навчання фахівців з давньоелліністики, мета якого полягає у виробленні практичних навичок та вмінь з певної дисципліни, а також розширити, поглибити, удосконалити, систематизувати, закріпити, деталізувати наукові знання, отримані студентами на лекціях та в процесі самостійної роботи. Практичні заняття проводяться переважно у процесі викладання дисциплін лінгвістичного циклу – нормативно-граматичного курсу, історії давньогрецької мови, давньогрецької діалектології. Практичне заняття є одним із найефективніших форм організації герменевтизації лінгвістичного та екстралінгвістичного матеріалу на всіх етапах. На етапах повторення, перевірки домашнього завдання, актуалізації опорних знань студентів та контролю викладач має можливість перевірити рівень засвоєння раніше вивченого матеріалу, його розуміння, здійснити при потребі додаткову семантизацію. Під час презентації відбувається безпосередня герменевтизація лінгвістичного матеріалу – викладач дає пояснення плану змісту і плану вираження кожного граматичного явища. На етапі закріплення герменевтизація лінгвістичного та екстралінгвістичного матеріалу відбувається у процесі виконання вправ: а) у процесі виконання вправ студенти знайомляться з особливостями функціонування граматичних явищ у текстах, у них формуються уміння визначати, адекватно розуміти і перекладати тексти та речення у цілому та граматичні конструкції зокрема; б) у процесі виконання вправ (переклад речень та текстів) студенти знайомляться з поняттями та реаліями античного світу на мовленнєвому матеріалі, з особливостями мовної картини світу давніх греків.

Проаналізувавши сучасні дидактичні теорії практичного заняття як форми організації навчання [1; 3; 6; 9], методичні аспекти заняття з іноземної мови, а також

врахувавши специфіку викладання давньогрецької мови в умовах рецептивного білінгвізму, ми зробили спробу розробити структуру практичного заняття з нормативного курсу давньогрецької мови, яка має таку мікро- та макроструктуру.

I. Організаційний момент (підготовка студентів до навчальної діяльності: забезпечення сприятливої для навчання зовнішньої обстановки та психологічного настрою для роботи).

II. Повторення вивченого (повторення раніше засвоєного теоретичного та практичного матеріалу, який а) недостатньо засвоєний студентами, з метою його корекції, б) давно вивчався і трохи призабутий студентами, в) пов'язаний з матеріалом, який буде розглядатися на занятті).

III. Перевірка домашнього завдання.

IV. Оголошення теми та завдань практичного заняття (викладач оголошує тему та стисло окреслює коло питань, які повинні бути розглянуті на занятті).

V. Мотивація навчальної діяльності (викладач вказує значення практичного заняття в системі професійної підготовки студентів).

VI. Актуалізація та корекція опорних знань студентів (активізація та корекція у свідомості студентів знань, які можуть послужити основою у процесі засвоєння нового навчального матеріалу).

VII. Презентація нового навчального матеріалу (виклад навчального матеріалу).

VIII. Закріплення навчального матеріалу (виконання комплексу вправ та завдань для формування умінь та навичок оперування щойно засвоєним матеріалом у процесі практичної діяльності студентів). Цей етап включає:

- первинне застосування нових знань (пробні вправи);
- самостійне застосування знань у стандартних ситуаціях (тренувальні вправи за зразком, інструкцією, завданням);
- творче перенесення знань та навичок у нові ситуації.

IX. Контроль знань, умінь та навичок студентів (перевірка рівня засвоєння студентами нового навчального матеріалу з метою подальшої корекції знань, умінь та навичок).

X. Узагальнення та систематизація навчального матеріалу (визначення основних положень, що розглядалися на занятті).

XI. Підсумок заняття та повідомлення домашнього завдання (визначення ступеня реалізації цілей заняття; рівня опанування студентами навчального матеріалу, оцінювання знань, умінь та навичок студентів; оголошення та інструктаж щодо виконання домашнього завдання).

Пропонована структура практичного заняття передбачає внесення змін та доповнень залежно від змісту, обсягу навчального матеріалу та місця практичного заняття в системі інших занять.

Макро – та мікроструктура практичних занять з історії давньогрецької мови та давньогрецької діалектології відрізнятимуться від структури практичного заняття нормативного граматичного курсу лише відсутністю етапу презентації нового навчального матеріалу.

Структура практичного заняття з текстології матиме особливий характер. Основна мета цього курсу – сформувати у студентів уміння адекватно розуміти, перекладати, виконувати лінгвістичний та історико-культурологічний аналіз тексту. Текстологія викладається на матеріалі цілісних автентичних текстів. Основними вправами є читання, лінгвістичний та історико-культурологічний аналіз, а також переклад текстів. Враховуючи означене, а також багатовіковий досвід викладання класичних мов, пропонуємо таку структуру практичного заняття текстології.

I. Організаційний момент.

II. Повторення вивченого (при потребі).

III. Оголошення завдань практичного заняття.

IV. Актуалізація та корекція опорних знань студентів.

V. Повторення змісту попередніх уривків тексту:

VI. Читання, переклад, лінгвістичний та історико-культурологічний аналіз тексту.

- читання речення чи кількох речень;
- граматичний аналіз речення (речень);
- переклад речення (речень);
- аналіз понять та реалій античного світу, які зустрічаються у реченні (реченнях): екстралінгвістичний аналіз;
- читання, граматичний аналіз, переклад, екстралінгвістичний аналіз наступного речення (речень);
- після аналізу у перекладу усього уривку тексту проводиться текстологічний аналіз;
- аналіз прагматики та естетики тексту.

VII. Контроль знань, умінь та навичок студентів.

VIII. Узагальнення та систематизація навчального матеріалу.

IX. Підсумок заняття та повідомлення домашнього завдання.

Самостійна робота студентів є невід’ємним компонентом її освіти і формою організації герменевтизації навчального матеріалу. Зміст самостійної роботи з теоретичних екстралінгвістичних дисциплін полягає у вивченні теоретичного матеріалу, підготовці до семінарських занять, пошуку інформації про поняття та явища античного світу та його герменевтизації. Зміст самостійної роботи з лінгвістичних дисциплін полягає у вивченні теоретичного граматичного матеріалу, лексичних значень слів давньогрецької мови; виконанні вправ на відтворення парадигми, визначення граматичних форм, трансформування, конструювання граматичних форм, підготовки перекладів речень та цілісних текстів; герменевтизації лінгвістичних та екстралінгвістичних понять та реалій.

У педагогіці вищої школи виділяють такі основні види самостійної роботи [9; 11]:

– самостійна робота за зразком (дозволяє засвоїти матеріал, але не розвиває творчої активності, це перший тип розумової діяльності, що ґрунтується на розпізнанні об’єкта),

– конструктивно-варіативні самостійні роботи передбачають необхідність відтворення не лише функціональної характеристики знань, а й структури знань, залучення відомих знань для вирішення завдань, проблем і ситуацій (це другий тип (рівень) розумової діяльності, на якому відбувається відтворення і розуміння явищ, що вивчаються),

– евристичні самостійні роботи пов’язані з вирішенням окремих питань, проблем, поставлених на лекціях, семінарських, лабораторних, практичних заняттях, тут формуються вміння бачити проблеми вивчення, самостійно їх формулювати, розробляти план вирішення. Це третій тип розумової діяльності, на якому здійснюється більш глибоке розуміння явищ, процесів, і починається творча діяльність,

– дослідницькі самостійні роботи: у цих роботах, курсових, дипломних, інших завданнях студенти повинні намагатися відійти від зразка, діяльність набуває пошукового характеру, розробляються і передбачаються свої методи вирішення проблемних ситуацій, виявляються усі розумові здібності студента. Це четвертий тип (рівень) розумової діяльності, на якому здійснюється реалізація творчих здібностей студента.

Конструктивно-варіативна, евристична та дослідницька самостійна робота передбачають герменевтизацію лінгвістичного та екстралінгвістичного матеріалу: його розуміння, інтерпретацію та оперування здобутими знаннями під час вирішення завдань.

Грунтуючись на класифікації видів самостійної роботи, а також враховуючи зміст освіти філологів-давньоелліністів, рівень базових знань на кожному з окреслених етапів підготовки фахівців з давньоелліністики, зробимо спробу визначити особливості реалізації окреслених видів самостійної роботи під час навчання студентів-давньоелліністів (табл. 1).

Таблиця 1

Етапи	Дисципліна	Види самостійної роботи			
		за зразком	конструктивно-варіативна	евристична	дослідницька
Етап ознайомлення	Вступ до класичної філології		+	+	
	Нормативна граматики давньогрецької мови	+	+		
	Історія Давньої Греції		+	+	
	Давньогрецьке мистецтво		+	+	
	Давньогрецька міфологія		+	+	
Етап накопичення	Давньогрецька текстологія		+	+	
	Історія давньогрецької мови	+	+	+	
	Давньогрецька діалектологія	+	+	+	
	Давньогрецька риторика		+	+	
	Давньогрецька епіграфіка та палеографія		+	+	
Етап наукового пошуку	Написання кваліфікаційних робіт				+

+ – позначений знаком «плюс» вид самостійної роботи характерний для навчальної дисципліни, навпроти якої він стоїть; пуста клітинка означає, що той чи інший вид самостійної роботи не характерний для тієї чи іншої навчальної дисципліни.

Навчальна консультація – мало розроблена форма організації навчання, однак за своєю вагою мало чим поступається таким типовим формам як лекція, практичне чи семінарське заняття. Тільки консультація дає можливість доповнити і скоригувати знання, навички та вміння кожного студента індивідуально, а студент може одержати відповідь на будь-яке питання, яке у нього виникне. Жодна із групових форм роботи не забезпечує такого максимального індивідуального підходу, як консультація. Тут викладач може не тільки передати інформацію, а й вибрати оптимальні способи її передачі, найбільш прийнятні для кожного студента. Навчальна консультація виконує функцію герменевтизації лінгвістичного та екстралінгвістичного матеріалу на всіх етапах навчання з урахуванням індивідуального рівня знань, навичок, умінь студента та особливостей його когнітивної сфери.

Індивідуальні завдання – форма організації навчання, яка полягає у написанні кваліфікаційних робіт і передбачає використання герменевтизації під час обробки текстового матеріалу та формуванні висновків. Залежно від інтерпретації тих чи інших явищ будуть залежати висновки і результати дослідження. Написання цих робіт розпочинається з II року навчання. Однак курсові роботи після II і III курсів, на нашу думку, повинні зводитися до опрацювання теоретичної літератури, збирання мовного матеріалу. Формування власних висновків на цьому етапі має ґрунтуватися переважно на матеріалі опрацьованої теоретичної літератури, і лише окремі найбільш здібні студенти можуть подавати результати власних спостережень і то тільки такі, які стосуються окремого питання. Вимагати ж від студентів якихось серйозних наукових висновків можна тоді, коли вони вивчать нормативну граматику і попрацюють хоча б один семестр з автентичними текстами. Це відбувається тільки на четвертому курсі. Саме в цей час студенти можуть давати власну інтерпретацію лінгвістичним та екстралінгвістичним поняттям та явищам.

Упровадження герменевтичного підходу у практику підготовки фахівців з давньоелліністики можливе тільки за умови використання засобів навчання.

Основними засобами герменевтизації лінгвістичного та екстралінгвістичного матеріалу є навчальна література (підручники, навчальні посібники, методичні вказівки, збірники вправ); натуральна, предметна та схематична наочність; мовна наочність (мовний матеріал, який ілюструє теоретичні лінгвістичні положення); слово викладача (під час пояснення, розповіді, лекційного викладу, бесід).

З давньогрецької мови забезпечення навчальною літературою мають нормативний граматичний курс, історія давньогрецької мови, давньогрецька риторика, давньогрецька діалектологія, давньогрецьке віршування. Курс давньогрецької текстології не забезпечений навчальною літературою. Оскільки на нього припадає основна доля реалізації герменевтичного підходу як лінгвістичної, так і екстралінгвістичної інформації, перед нами постає найголовніше завдання – вироблення теоретичних засад організації курсу давньогрецької текстології та розробка навчального посібника.

Отже, у процесі дослідження було визначено, що основними формами організації навчання студентів-давньоелліністів є лекції, практичні, семінарські заняття, самостійна робота, навчальні консультації та індивідуальні завдання. Перспективою дослідження має стати функціональна модель викладання дисциплін давньоелліністичного циклу, яка базуватиметься на розроблених схемах структури лекції, семінарських та практичних занять.

Бібліографічні посилання

1. **Алексюк А. М.** Педагогіка вищої школи Курс лекцій. Модульне навчання. – К., 1993.
2. **Василевский С. М.** Лекционное преподавание в высшей школе. – Горький, 1959.
3. **Вітвицька С.** Основи педагогіки вищої школи. – К., 2003.
4. **Галушко Т. Є.** Лекція у вищій школі. – К., 1971.
5. **Гинтовт С. И.** Беседы по методике латинского языка. – СПб., 1910.
6. **Гончаренко С. У.** Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: Навч. посіб. для студ., магістрів, аспірантів і викладачів вищих навч. закл. / С. У. Гончаренко, П. М. Олійник, В. К. Федорченко. – К., 2003.
7. **Деттвейлер П.** Дидактика и методика греческого языка. – М., 1900.
8. **Кацман Н. Л.** Методика преподавания латинского языка в институтах и на факультетах иностранных языков. – М., 1979.
9. **Киселева О. О.** Формы организации обучения в высшей школе / Камчатский гос. пед. ун-т. – Петропавловск-Камчатский, 2001.
10. **Методика** викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К., 2002.
11. **Мороз О. Г.** / Педагогіка і психологія вищої школи: Навч. посіб. для молодих викладачів, аспірантів і майбутніх магістрів / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; Інститут вищої освіти АПН України / О. Г. Мороз (заг.ред.). – К., 2003.
12. **Первов П. Д.** Очерки по методике преподавания латинского языка сравнительного с русским. – М., 1913.
13. **Фіцула М. М.** Педагогіка: Навч. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К., 2001.
14. **Цехмістрова Г.** Методика лекційно-семінарської системи // Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: Навч. посіб. – К., 2003. – С. 265–280.

Надійшла до редколегії 05.11.07.